

JAN ERIK VOLD

JÉGCSAPIDŐ

Versek

Válogatta, fordította és az utószót írta

Sulyok Vince

Mikes International

Hága, Hollandia

2005.

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, kérjük küldjön egy emailt a következő címre:

mikes_int@federatio.org

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

If you wish to subscribe to the email mailing list, please send an email to the following address:

mikes_int@federatio.org

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN 90-8501-043-8

NUR 304

**© Mikes International 2001-2005, Jan Erik Vold 2003-2005, Sulyok Vince 2003-2005,
All Rights Reserved**

A KIADÓ ELŐSZAVA

Ezzel a verseskötettel folytatjuk Sulyok Vince — Norvégiában élő magyar költő, műfordító, könyvtáros — életművének elektronikus kiadását. Jelen kötet eredetileg hagyományos könyv formában a Napkút Kiadó gondozásában jelent meg Budapesten 2003-ban. [A Napkút Kiadó adatai, ahol a kötet beszerezhető: 1136 Budapest, Pannónia u. 6. tel./fax: 355-7122 / 9606 • 06/70 2999-106. E-mail: naput@axelero.hu]

A Bibliotheca Mikes International könyvkiadásunk keretében az alábbi kötetek jelentek meg eddig a *nyugati magyar irodalom* sorozatban:

- **Nyugati Magyar Költők Antológiája, 1980.** (szerk. Kemenes Géfin László)
- **Nyugati Magyar Próza Antológiája, 1982.** (szerk. Ferdinandy György)
- **Nyugati Magyar Esszéírók Antológiája, 1986.** (szerk. Borbándi Gyula)
- **Sulyok Vince:** Tegnapodban élsz

Hága (Hollandia), 2005. június 25.

MIKES INTERNATIONAL

PUBLISHER'S PREFACE

Today we continue publishing electronically the oeuvre of Vince Sulyok — the Hungarian born poet, literary translator and librarian living in Norway. Present volume was initially published in traditional book form by the Napkút Kiadó publishing house in Budapest in 2003.

The Hague (Holland), June 25, 2005

MIKES INTERNATIONAL

SULYOK VINCE

1932-ben a Győr melletti Ménfőn született, s egri főiskolai hallgatóként vett részt a 1956-os forradalomban, amiért utóbb el kellett hagynia Magyarországot. Rövid kitérőket követően Norvégiában talált második otthonára, ahol újabb diplomát szerzett, majd az Oslo Egyetemi Könyvtárban évtizedeken át volt a közép- és kelet-európai részleg (s benne a bőséges hungarica-gyűjtemény) szakértője és vezetője. 1958-ban Rómában jelent meg verseskönyve (*Rám döntött világ*), 1961-ben Brüsszelben (*Céltalan világ*). A norvég, a német, az orosz és a magyar irodalom jeles műfordítója: József Attila, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Pilinszky János, Csoóri Sándor, Kányádi Sándor verseit épp úgy az ő fordításában ismerhette meg a norvég olvasó, mint Konrád György *Látogatóját*.

Sulyok Vince sok éves munkájának eredményeképp 1995-ben megjelent az *Ungarns Historie og Kultur (Magyarország története és művelődése)* című, 700 oldalas, enciklopédikus mű, mely hiteles és bőséges ismeretet közvetít a magyar kultúráról a skandináv világ számára.

TARTALOM

<i>A Kiadó előszava</i>	<i>III</i>
<i>Publisher's preface</i>	<i>III</i>
[jégcsapidő...].....	1
[légynek lenni...]	2
[ez a történet egy...]	3
[ránéz...]	4
Decemberi fény (Némafilm a Wergeland útról)	4
Guamon egy lány	5
Testek	6
Nem minden becézés	6
Mondd csak nekem	7
Fontos lehet.....	7
No igen	8
Ha én volnék az Isten.....	8
Amíg	9
Ágyamnál.....	9
Hullám.....	10
Nem, mintha a negyedik dimenzióknak propagandára lenne szüksége, nem, többé már nem, de –....	10
A költő és a világ	11
A fűben.....	12
Nyomok, hó (részletek)	12
Gondolatok a tóparton	14
Vörös madár szállt le	15
Az ég madarai közül	15
Baby, it's cold outside	16
Színtelenül.....	16
A kihulló haj.....	17
Thor Heyerdahl édesanyja	17
Hokusai, a hajdani mester, aki úgy tudta megrajzolni a hullámot, ahogyan őelőtte még senki se....	18
A kimondatlan útja	20
Megtanulni az erdő tennivalóit	21
Buster Stoneface Keaton	21

Az oázisnál	22
A kő, a víz	23
Az öregek tele	24
Az, ami történni fog	24
Pintyőke	25
Mondták a vének.....	25
A vers a világra emlékeztet	26
Hogy a madarak nem énekelnek	27
Október	28
Tegnap igen, még	29
A patriarchátus utolsó napjaiból.....	29
A darumadár felszáll. (Astrid Hjertenæs Andersen, 1915-1985.)	30
[Oly korban...]	31
Ez az Európa, amelyikről beszélnek.....	32
A kurdok hazátlan nép. A kurdok Irakban élnek. Irak legyilkolja a kurdokat	34
Eső a nagyvárosi sötétben. 1.	34
Szegénynek születél. 1.....	35
A fa és a nem-fa. 1.....	36
Blues Bolíviának. 3.....	36
Valamelyik háborúból	37
UTÓSZÓ	38

[jégcsapidő...]

[istapptid...]

jégcsapidő foga nőtt mind az ereszeknek miközben hullanak a bombák
távoli háborúkbán és a reggeli újság csattan az előszobapadlón

fényképein a repülőkről bombák csüngnek alá akár
jégcsapok a házereszeokról azóta már azok a bombák

telibetaláltak vagy célt tévesztettek míg te a kávéd maradékát
magadba hörpinted és sietősen kilépsz

a járdára és bámulsz föl a bejárat kapu fölé
hol a házereszeokról fejszeélesen jégcsapok függenek alá

akár favágító fölé a tévedésből szétbombázott falu miatt
mélységesen sajnálkoznak legmagasabb körökben míg az ellenség

falujára lehullt bombákat úgy regisztrálják: telitalálatok

[légynek lenni...]

[være en flue...]

valahol légynek lenni egy szobában
a fényben oda megszületni
vagy éppenséggel besurranni

oda a nyitott ajtóreszen
a fény után a fényt keresve
és rögvést nekirontani

ennek a benti valóságnak
melyről viszont azonnal kiderül
nehéz elérni

nehéz elérni valami
nem stimmel itten valahogy
tűvé is kell tenni miatta

rögtön a szobát s kétségbeesetten
futkározni a szegélylécek
végtelen útvesztői közt

reménykedve hogy benyit valaki
mielőtt én ezt a régi újságot itt
megmarkolnám

[ez a történet egy...]

[historien om en...]

ez a történet itt egy
útszéli kőről szól
amelyik már régóta

ott hevert de egy
napon nagy teherautó
hajt el arrafelé és

a kő akkor bepréselődik
a gumi egyik vágatába
és ott is

marad benne és forog a kerékkel
körbe-körbe-körbe
s ha elég nagy ehhez a kő

akkor őrült sebességgel
kivágódik egyszer belőle hirtelen
de ha csak kicsike a kő

akkor rágja magát csak egyre beljebb
a feketeségbe amíg csak
szét nem emészti a gumit

[ránéz...]

[han ser på henne...]

Ránéz a nőre. Én a férfira pillantok. Észreveszi, hogy őrá nézek s pillantását elfordítja a nőről. Látom is, hogy észrevette, hogy őrá néztem. Kifelé tekintek. A vonatfülke tükröződik az odakinti sötétben. Kinéz, talán a nőre néz az ablak üvegében. Szemlélem a férfit az ablakban. Ő is rápillant az ablaküvegen, elkapom róla a pillantásomat. A nőre nézek. Ő viszont kifelé tekint, talán a férfira? Aligha. Üresen csak kifelé bámul. Majd lenéz a padlóra. Ránézek a férfira, de a padlóra tekintek le, amikor ő felnéz. A nő most egyenesen előre tekint, de felém fordul, amikor észreveszi, hogy lopva rápillantok. Az ablak üvegén látja a férfi az egészet. Kinézek. Visszarántja a pillantását, letekint a padlóra. Majd odanéz a nőre. Ő kitekint az ablakon. A férfi maga elé néz lefelé. Én meg egyenesen előre bámulok.

Decemberi fény (Némafilm a Wergeland útról)

Desemberlys (Stumfilm i Wergelandsveien)

- ez az asszony,
aki megállít a járdán és azt mondja,
találkozott már velem egyszer
a férjével együtt, akinek mondja is a nevét, az ő sajátját
bizonyára előbbre mondta már,
ez az asszony itt áll egy kicsi fiucskával,
ki bizton alszik kocsijában, ajkát
álma köré zárva – s köröttünk
világos decemberi délelőtt, az asszony –
említ ezt-azt, nem tudom mindenben követni,
részben, mert autók zúgnak a Wergeland úton, részben,
mert lányos, tiszta arca olyan erős, olyan fénylő
a délelőtti ragyogásban, az egyetlen,
amit felfogok, az, hogy férje kolostorban
van Belgiumban egy helyütt, hogy minden figyelmét

egy kutatási feladatra koncentrálja, és beszél még
kicsit továbbra is, én ácsorgok a járdán
kissé zavartan, s hallgatom, de összeszedni
nem bírom magam, hát csak megsimítom arcát
a kezemmel, mit melegen megszorít. Talán éppen ez az érintés
(azóta folyton erre gondolok) volt az, amiről ez az asszony
az egész idő alatt beszélt, de künn a járdán,
a december fényében, én arra gondolok mégis,
hogy némafilm volt csak ez az egész –

Guamon egy lány

En pike på Guam

Ismerek egy lányt Guam szigetén,
mindenesetre ismertem, de már jó ideje,
hogy hallottam felőle, mostanában
GUAM nevét leginkább
a nehéz B-52-es bombázógépekkel kapcsolatban látom,
guami bázisaikról szállnak fel
– bár az utóbbi időben egy jó részüket
(az Observer szerint 80 százalékukat) áttelepítették
Thaiföldre, Guam szigete talán
az elkövetkező időkben
nyugodtabb hely lesz,
mint volt tavaly, s ez biztosan
örömet szerez Vernitának, ki annyira
ellenéz mindent, ami háborúval
áll kapcsolatban, a legszívesebben
a partot járja, mezítláb, hogy érezhesse
lába alatt a homokot
s a kagylókat. Minden egyes fűszál
egy költemény, így szokta mondogatni.

Testek

Kropper

meleg testek,
merev testek, izzadó,
fázó, jéghideg
testek, isiászban szenvedő testek
és szeretkező testek, meztelen testek,
a te tested,
amikor áttipegsz a padlón,
hogy ágyamba
gyere, kezedd el takarva el melled
– bizonyára még mindig félsz
egy kicsit tőlem

Nem minden becézés

Ikke alle kjærtegn

Nem minden gyengéd becézés
vezet eredményre. Némelyik
mintha célját tévesztené és én
magamba húzódkodom vissza
bárgyú mosollyal arcomon. De egyik-másik
olykor eredményre vezet.

Mondd csak nekem

Si meg – hva

mire használja ez az ember
a süket fülét?

A süket fülét?

Igen, a süket fülét.

No igen – A SÜKET FÜLÉT, azt
arra használja,
hogy halljon vele.

Fontos lehet

Det er viktig

nekem, nekem nem
fontos, de akár
fordítva is
lehetne a dolog – tudod jól.
Azt mondom neked,
hogy fontos, de te
nem is figyelsz rá,
számodra valami más
a fontos, más dolgok, más
jelek a fontosabbak
számodra, mint ami
számomra fontos,
számodra fontos.
Igen, igen. Nem, nem.
De igen.

No igen

Nája

Az áll a mai újságban,
hogy a Norvégia-Bulgária közti
mérkőzésnek 24 975 nézője volt
tegnap az Ullevål-stadionban.

Ha én nem lettem volna ott,
akkor 24 974 lett volna
a nézők száma. No igen.
A mérkőzés eredménye 0:0 lett.

Ha én volnék az Isten

Hvis jeg var Gud

Ha én volnék az Isten,
így hangzana a parancsolatom:

Toronyhegygel pedig ne szurkálj
lyukakat az egembe,

mert az ég az én nadrágom feneke.
S a torony csúcsa – bök.

Amíg

Så lenge

remény van, addig
csalódás is van, amíg

van csalódás, addig
élet is van, amíg

élet van, addig van
remény is – ennyi elég-e?

Ágyamnál

Ved sengen

Hajcsat
az ágyam mellett. Itt
jártál tehát

Hullám

Bølge

úgy
siklik itt
hajtíncsed ki
kezemből
mint visszafordulóban
a hullám
siklik
bele
a tengerbe és
a fénybe hogy a partok mentén
elenyésszen
míg pereg itt a homok ujjaim közül ki
akár az órák napok évek

**Nem, mintha a negyedik dimenzióknak propagandára lenne
szüksége, nem, többé már nem, de –**

*Ikke for det at den fjerde dimensjon skulle behøve noen PR, ikke nå
lenger, men –*

igen, mivel túl könnyű dolog
igazat

mondanunk, úgy kell
beszélünk, hogy hinni is tudjál

a képnek, ahogy azt a legszívesebben
magadban őrzöd,

ahogy megnyugvást és vigaszt
találsz benne magadnak, míg én azt állítom,

hogy nincs könnyebb itt, mint azt mondani,
hogy 2 meg 2 az 5, vagy azt, hogy

2 meg 2 az 4, nem ezen múlik
a dolog – ennél sokkal rosszabb tényleg igazat

beszélni. Hazudik mindenki Krétán,
állítják Krétán

A költő és a világ

Poeten og verden

Nem én vagyok a beteg
– a világ az.
Én viszont ennek a világnak
vagyok a része
s ilymódon beteg magam is,
ezzel a betegséggemmel azonban
tisztában vagyok
s ilymódon egészséges:

Önszabályozó gyógyító
mechanizmussal vagyok
felszerelve.
De ez nem a világ.
(Ezzel a te világról alkotott
képedre célok!) Emiatt
nem azonosítja magát a világ

az én saját betegséggemmel.
Az övét én jól ismerem
s nem félek tőle.
Nélkülem
nem lenne világ a világ
– tudod-e ezt te?

A fűben

I gresset

A hangya a fűszálon
felfelé mászik.
Megáll a csúcsára följutva,
megfordul
s mászni kezd lefelé.

Nyomok, hó (részletek)

Spor, snø

a harangszó abbamaradt
s mi meghallottuk
a verebeket

a hókupacon álló
feketerigónak
sárga az idén is a csőre

zajjal jár az eső,
a hó
soha

a vízontlátásra
mondta a lány
s örökre elmaradt

állj a
tükörd elé
és mondd ki: én

jöttem
láttam
eltűntem

fehérben állt
tegnap a fa,
ma: cseresznyefa

utálatos leveleket
nem fűzünk az irattartóba.
eldobjuk őket

kinyílnak a rózsák,
míg temagad
valahol másutt vagy

eltűnésed maga
maradt csak
vissza

Gondolatok a tóparton

Tanker ved vannkanten

Tó-e vajon
a lélek?
S a világ az a kavics-e,
mitől

időnként
gyűrűket vet a tó vize?
Avagy
a lélek maga az a kő, ami

a világ vízén alásüllyed?
A világ partjairól, a világ
fényén át és egén át
le egészen a világ

mélyére, a tó
fenekének
sötétségébe. Mialatt
hullámok és hullámgyűrűk

villannak fel kis időre, a lélek
hullámgyűrűi,
ahogy a partok felé
szétterülnek.

Vörös madár szállt le

Rød fugl har landet

A láthatatlan
szárnyalású madár
leszállt.

A madár, amelyik

a láthatatlan
levegőn át
suhant keresztül,
leszállt. És vörössé vált.

Az ég madarai közül

Av alle himlens fugler

A madár szeme
– ahogyan ott hevert
a fűben tágranyíltan;
nekirepült

az ablak üvegének,
miről azt hitte:
nyílás – néztem bele
ebbe a szembe;

az idő töredékét láttam benne, mielőtt
törött nyakkal
kimúlt volna ott a madár. Ahogy
látom, egy seregély volt.

Baby, it's cold outside

Baby, it's cold outside

Baby, it's cold
outside, ma
esni kezd
végre – emlékszel Louis

Armstrong
és Velma Middleton énekelték
ezt
egy lemezen

valaha rég. Mind
a ketten
halottak már.
De a daluk él.

Színtelenül

Uten farge

Egy
maréknyi homok –
szétszórom,
közeleg

az est, a fény
megtette már
mára a magáét,
a tölgy levele

mely aranysárga volt,
most már fekete
s hamarosan teljesen
színtelen lesz. Mi is.

A kihulló haj

Håret som faller

A haj,
amelyik
hullik, csak egyre hullik,
úgy van ez vele is, akár

a hóval, vagy akár
az étellel magával, hullik, egyre enyészik,
amíg csak egész
véget nem ér –

s még akkor se mindig ér véget.
Akár tengeri hajózás után:
Tovább himbálózik sokáig
a föld a lábaid alatt.

Thor Heyerdahl édesanyja

Thor Heyerdahls mor

Thor Heyerdahl, ez az állhatatos
és csendes norvég,
aki gondolt egyet
s tudni

akarta, hogy
ez így van-e
– tutajt épített magának
balzsamfából,

a régi inkák
példájára
át akart vele
kelni

a tengeren. Nem sokan hitték,
hogy sikerrel jár,
de édesanyja
hitt ebben,

táviratot küldött
neki: Üzenj,
mikor majd
odaátra érsz. S ő odaért.

Hokusai, a hajdani mester, aki úgy tudta megrajzolni a hullámot, ahogyan őelőtte még senki se

*Hokusai, den gamle mester; som tegnet en bølge slik ingen før ham
hadde tegnet en bølge*

Hokusai
majdnem
90 évig élt. Amikor 75-éves
lett, azt mondta

képeiről: 6-éves voltam,
amikor rajzolni
kezdtem. De amit 50. évem előtt
rajzoltam, mit sem

ér az. 70. évem elértéig
még nem sikerült
semmi jól.
73-éves koromban

kezdtem el megsejteni
az állatok és növények
alapvető
formáit. Mikor a 80-at elérem,

még többet megértek majd s 90-évesként
alaposan fogom már
ismerni a
művészet

titkait – s 100-évesként
dicséretre érdemes
dolgokat
alkotok majd. Hogy a későbbi

évekről itt
ne is beszéljünk.
Most már csak ki kell
tartani addig.

A kimondatlan útja

Veien fra usagt

Légy

türelemmel, hagyj magadnak

elegendő időt

- ne hagyd, hogy a szavak

belegabalyodjanak

a szavakba, a másfajta

szavakba úgy, hogy

ne lehessen majd

egymástól őket

szétbogozni – inkább hagyj elegendő

időt arra az időnek,

hogy kimondja – röviden

vagy akár éppenséggel

hosszan. Egy nap kimondja

akkor magát majd

a kimondatlan.

Megtanulni az erdő tennivalóit

Lære skogens sysler

A sötét erdőben –
ott kellene
egy ideig elidőznöd.
Megismerkedned

az állatokkal, megismerkedned
a farönkökkel,
megtanulni az erdő
tennivalóit. Észre

se venné senki
s te már odakint is lennél
újból – de akkorra már
valaki más lennél.

Buster Stoneface Keaton

Buster Stoneface Keaton

Buster Keaton
Használta mindig
azokat az
arcizmait, amelyekre éppen

szüksége volt. Állt a Fő-utca
közepében
s elnézte, amint
az orkán

végigdúlta a fából ácsolt
kis városkát,
- és micsoda szél. A házfal
nagy robajjal

éppen oda dőlt le,
ahol Buster
állt és tűnődött. Életét egy
magasan a falon

található ablaknyílás mentette meg
tíz centiméternyi eltéréssel.
Ami persze
ki lett számítva pontosan

jóelőre. De a filmesek maguk
is félrefordultak
a felvételkor.
Buster Stoneface Keaton biztosra ment:

tudta, hogy a tíz centiméter
elegendő lesz
akkor is, ha a fal maga
két tonnányit nyom is.

Az oázisnál

Ved oasen

Egy kis
járkálás
a sivatagban
nem

árt
meg
senkinek,
ellenkezőleg,

vélte a teve,
növeli a készséget
a homok
érzékelésére.

A kő, a víz

Steinen, vannet

Miként
a víz. Miként a kő.
Miként a kő
a víz

alatt – nem a kő akarja,
hogy
kerekre
csiszolódjon

a víz alatt, mégis
kerekre
csiszolódik
a kő a víz alatt.

Az öregek tele

De gamles vinter

Mikor kilépnek,
jégre
lépnek az öregek. Számukra síkos
a valóság,

akár
a csecsemők számára. Olykor
fogódzóra lel
a bot, olykor

nem.
A nehézségi erő
ellenségükké
lett.

Az, ami történni fog

Hva som vil skje

Te fehérré
mosódsz. De
amit szeretsz,
az állva marad.

A sárga szalmaszálak
a szélben
fenn a hegyélen,
ha szeretted

a sárga szalmaszálakat,
amint az égnek
magaslanak,
a kéklő mindenség felé.

Pintyőke

Bokfink

Eltűnik az arc.
Eltűnik az írás.
Eltűnik a test.
Eltűnik

a test
emléke. Eltűnnek
a szavak is.
Egyetlen

pintyőke
marad csak
meg. Ül a fán
és énekel.

Mondták a vének

Sa de gamle

Mert szeretetet
senki se
követelhet.
Jön az

akár a szél, rohan
akár a szél,
szél az,
mondták a vének. Ma

éppen szélcsend van,
eső. A barométer
szintén éppen ilyen
időt jelez.

A vers a világra emlékeztet

Diktet minner om verden

Kezüket hátrakötözik, csuklyát
húznak a fejükre,
a fal mellé sorakoztatják fel őket.
A kivégzőosztag

céloz s tüzel,
de vaktölténnyel.
Történik pedig mindez
a Libertad-börtönben,

Uruguay fővárosában,
Montevideóban. A rabokat
ezután felvezetik
ebédre.

Hogy a madarak nem énekelnek

At fuglene ikke synger

Mikor a gyász elér, nincs annak
nyelve.

Sötétség, távollét, hiány.
A gyásznak sokféle neve lehet,

De a gyász maga nem azonos egyik névvel se.
A gyász maga nem az, hogy

reggel nem kívánsz felkelni az ágyból,
vagy hogy nem bírod

emelni lábad a járdáról, vagy hogy nem szabadulsz
a melledet szorongató sírástól,

mint tegnap, tegnapelőtt s a megelőzőn se,
valahányszor csak érinted a város

bizonyos pontjait s a lélek
bizonyos tájait és a neveit azoknak,

akiket-amiket elveszítettél: nevetést, testet, könnyűséget
- egy szembejövő pillantást.

S neve van-e a szemnek? Oszkár-e vagy Katinka?
Hogy O. és K. többé már nincsenek,

az teljesen felfoghatatlan
- mert ugyan lehet-e neve annak,

hogy K. vagy O. már soha többé nem simítja
kezével homlokod, ez leírhatatlanul fájhat

- de neve lehet-e ennek? Annak, hogy soha többé
nem énekelnek már azok a madarak. A sötétségnek,

mit gyásznak nevezünk.

S ami hét rövid évnél csak ritkán tart tovább.

Október

Oktober

Arcok tűnnek el a térképről.

Némelyek szólnak, hogy leszállnak

a következő megállónál, mások azonban
úgy maradnak el, hogy buborék sincs utánuk

a fenéken. A lombok is tudtak úgyszólván mindent
a szelekről – egy nap mégis a juhar egy levele

már okkersárga csillagként hever
az aszfalton, hasával felfelé

s öt fogazatával éppencsak érintve
a talajt. Hét nappal később pedig már milliárd

levél tapad a földre. A szelek
leckéje után itt van most a földé.

Az égő avar édes illata pedig
alig-alig érződik.

Tegnap igen, még

I går ja

Láttad –

Ugyan mit?

Láttad, hogy kivágták –

Mi az, amit kivágtak?

Láttad, hogy kivágták azt a vérbükköt –

Milyen vérbükköt?

Láttad, hogy kivágták az egyetemi könyvtárnál a vérbükköt?

A vérbükköt az egyetemi könyvtárnál?

Azt bizony!

Ostobaság. Arra hajtottam tegnap s akkor ott volt még.

Tegnap igen, még.

A patriarchátus utolsó napjaiból

Fra patriarkatets siste dager

Ingmar Bergman

hamarosan betölti

a hatvanat, írja

az Aftonbladet. A kerekszámú

évforduló

alkalmából

első ízben gyűl össze

egyszerre minden gyereke

- mind a nyolc - . Éljen

a papa!

A darumadár felszáll. (Astrid Hjertenæs Andersen, 1915-1985.)

En trane letter. (Astrid Hjertenæs Andersen, 1915-1985.)

Szavak. Szavak

hulltak.

Szavak hulltak koppanva le a földre,
mint fenyőtobozok, mint nyírfalomb, mint hó hull

tenger vizeire. Milyen

szomorú,

mondjuk,

hogy meghalt ő is, még nem kellett volna

elmúlnia, noha

azokhoz tartozott,

akik aránylag hosszan éltek.

Neki még éveket kívántunk volna,

hogya tovább beszélhessen nekünk még

az életéről,

az indiánok köztiről.

De a négy férfi

vitte is már át templomhajón magasba

emelve koporsóját. Dzsungelkirálynőként

úszott tova mellettünk,

ki a sötét gödörbe,

ki április fényeibe, ahonnan

a darumadár óriás

szárnycsapásaival

szállt fel aztán a levegőbe.

[Oly korban...]

[Jeg levde...]

Oly korban
éltem, amikor akik láttak,
nem szóltak.

*

Egymással és egymás közt
Beszéltek csak. De az újságnak
Egyetlen szót se.

*

A mafia azt mondja:
Rendes egy ember ez,
lát és mégis hallgat.

*

Az idióta szó az idiosból jön
s privátot jelent. A politika
viszont a polisból, ami meg társadalmat.

*

Mikor belebutul az ember
az újságokba, abba butul bele,
amit nem írnak meg.

*

Vagy
mi kezdünk el menetelni. Vagy
a sivatag.

Ez az Európa, amelyikről beszélnek

Bosznia 93 – Varsó 43

Dette Europa de snakker om

Bosnia 93 – Warszawa 43

Ez az
Európa,
amelyikről beszélnek, ez az Európa
lángol. Ez az

Európa,
amelyiket úgy dicsérnek, most saját
fiat
öldösi. Ami akkor Auschwitzban

történt, az ismétlődik meg
Bosznia-Herecegovinában.
Politikus kell legyen ahhoz az ember,
hogy mindezt meg ne lássa?

*

Fontos lehet-e számunkra
egy ilyen
Európa? Ha már az USA
nem akar segíteni, nem tudná Európa

önmagát
segíteni akkor? S ha önmagán
nem tudna
Európa

segíteni,
mi akkor
az értelme
Európának?

*

Mind az a rengeteg könyv, amit a
varsói gettóról
mindeddig összeírtak.
Népgyilkosság. Hősiesség. A véletlen

mentő angyala.
Michael Wroblewski, aki az avart
gereblyézni ment ki a falon túlra az nap, amikor
Treblinkába hurcolták a többiekét. És azt, ami

Szrebrenicában éppen ma történik,
faji
tisztogatásnak nevezik. Ma este
jön megint a tévében.

*

A válasz, barátom, erre
vörösbe alvad, a válasz

vörösből feketébe
alvad.

A kurdok hazátlan nép. A kurdok Irakban élnek. Irak legyilkolja a kurdokat

Kurdere er et folk uten land. Kurdere bor i Irak. Irak dreper kurdere

Amikor tíz éves volt Teimur, katonák jöttek. Minden felnőtt férfit levetkőztettek és elhurcoltak. Az asszonyokat s gyerekeket teherkocsikon Szaud-Arábiába vitték a határra

s megásott tömegsírok elé állították. „Mikor az első golyó eltalált, egy katonához szaladtam, megragadtam kezét s könyörögtem, kímélje életem. A többi katona

azt kiabálta, lökd már le gödörbe. Ő ugyan sírt, mégis megtette.” Utána rálőtt újból, de nem ölte meg. Teimur halottnak tettette magát. S mikor a katonák

bulldózerekért mentek, előmászott a tízéves fiú s egy beduin törzshöz lopódzott, akik gondjaikba vették, sebeit bekötözték. Teimur: kurd. Teimur most tizenhárom éves.

Eső a nagyvárosi sötétben. 1.

Regn i storbymørket. 1.

Eső zuhog
az ablak párkányára. Pattog,
nem énekel. Eső
a nagyváros

sötétjében, megvilágítva
utcai lámpáktól, ablakfényektől,
autóktól,
ha odaállok az ablakhoz és kinézek,

amit azonban nem teszek
meg.
Mondom, eső zuhog. Átnedvesít
mindent. Ahogy mindenki tudja.

Szegénynek születél. 1.

Fattig ble du født. 1.

A fehéren
világó
ablak. Balkézfelől a második.
Ez az övé.

Várjak-e a bejáratnál,
amig
esetleg
barátaival

erre jön? Csak akkor
vágd fel
a könyvet, ha el is akarod
olvasni azt.

A fa és a nem-fa. 1.

Treet og ikke-treet. 1.

A fa
az fa és nem tart
soha
sajtókonferenciát, sem akkor,

amikor
hajlong
a szélben, vagy amikor éppen
vihár támad rá.

A fa
az fa,
de egy napon
többé majd már nem az.

Blues Bolivárnak. 3.

Blues for Bolivar. 3.

Hogy az emberiséggel
mi lehetett
a cél?
Az-e, hogy letarolja

a teremtést magát?
Először künn Csile partjainál
írtunk minden halat ki. Aztán
minden halat

Alaszka partjain. Utánuk pedig az
óriás-alkák jönnek, majd a pandák és utánuk
az afrikai elefántok,
ezek a nagy-nagy fülűek.

Valamelyik háborúból

Fra en eller annen krig

„Mégiscsak
használtunk hát
repszbombákat.”
Bizony. Mégiscsak

használták
a repeszbombákat.
Legközelebb
mit használnak majd mégiscsak?

UTÓSZÓ

Jan Erik Vold norvég költő 1939-ben született Oslóban. A gimnázium elvégzése után néhány éven át egyetemi tanulmányokat folytatott Oslóban, ahol angoltól és norvégtól vizsgázott, majd egy évet töltött a kaliforniai egyetemen Santa Barbarában. Egyetemi oklevelet és címet azonban nem szerzett, 2000.szeptember 1-én azonban ennek ellenére és „mindenki” meglepetésére az oslói egyetem a *doctor philosophiae honoris causa* címmel tüntette ki, vagyis díszdoktorává választotta.

A norvég költők közül ő volt az első, aki ebben a megtiszteltetésben részesült, ám bár azt állítják, hogy igazából Vold se költői munkássága okán jutott ilyen magasra (költészetéről ugyanis továbbra is élénk viták dúlnak a médiákban), hanem sokkalta inkább irodalomkritikai, irodalomtörténeti tevékenységét méltányolta és ismerte el ezzel az egyetem. Ez a méltán egyedülállónak nevezhető megtisztelő kitüntetés ennek ellenére jelentős feltűnést keltett, és nem csupán Norvégiában, hanem az egész skandináv világban is, sőt részben még azon kívül is. Hiszen költő ilyen megbecsülésére alighanem csupán az Egyesült Államokban találunk adekvát példát. Sietve meg kell azonban jegyeznünk, hogy lírikusként, tehát költészete folytán is több jelentős díjjal tüntették ki, ezek közül hadd említsük meg itt csupán a Dobloug-díjat (1988), a Brage-díjat (1997), Oslo városa díját, valamint a Gyldendal kiadó nagydíját 2000-ből.

Első verseskötete 1965-ben jelent meg *mellom speil og speil* ('tükrök között') címmel. Vele az akkor 25 éves költő azonnal az irodalmi érdeklődés homlokterébe került. A visszhang azonban akkor még a szinte teljes elutasítás és megbotránkozás visszhangja volt, sőt az irodalomkritikusok részéről látványosan az is maradt, beleértve eddigi legutolsó, 2002-ben *Tolv meditasjoner* ('tizenkét elmélkedés') címmel megjelent verseskötetének kritikai fogadtatását is!

Az irodalmi közvélemény és az olvasók többsége viszont sem akkor, sem a legutóbbi kötet esetében nem értett egyet a kritikusoknak ezzel az úgyszólván egyöntetűnek mutatkozó elutasításával. Ellenkezőleg: a Vold költészetét kedvelők tábora évről évre tovább nő. Kötetei 5-8 ezres példányszámokban fogynak, bőven versenyre kelve a prózaíró kortársak által elért példányszámokkal – hogy a költők által elért példányszámokra ne is utaljunk. S természetesen felolvasó estjeink is zsúfolt házak szokták várni. Mindez pedig történik abban a Norvégiában, ahol még a „befutott”, „neves”, kritikusok által is agyondícsért és magasra értékelt költők kötetéből is csupán párszáz példány szokott elfogyni a könyvpiacra. Mi lehet hát a „titka” ennek a szokatlan méretű népszerűségnek?

A tények azt mutatják, hogy Jan Erik Vold már jelentkezésének első pillanatától, első közzétett soraival félre nem érthetőleg szakított a késői szimbolizmusként ismert és elismert, a 60-as és 70-es években úgyszólván egyeduralkodó, a norvég parnasszuson egyedül üdvözítőnek hirdetett költői irányzattal. Helyébe a konkrét, valóságközeli poézis szükségességéért szállt síkra. Verseinek helyzet- és témavilága a mindennapokban gyökerezik s nyelvezete is ehhez igazítottan egyszerű, illetve hát korszerűnek elfogadott modernista, ami általában nyelvi és tipográfiai kísérletezések formájában jelentkezik, sőt olykor egyenesen nonszensz-versekben.

Újfajta poétikája számára, rendszeresen megjelenő verseskötetei mellett, az 1966-tól kiadásra került *Profil* c. folyóirattal teremtett teret.

A lapot szerkesztők közül, Vold mellett, ki kell emelnünk Dag Solstad, Tor Oberstad és P.-H. Haugen nevét, akik ma már mindannyian központi helyet foglalnak el korunk norvég irodalmában. Irodalmi jellegűnek indult lázadásuk azonban hamarosan politikai-társadalmi jellegűvé vált. Félreérthetetlenül a norvég és nemzetközi baloldal eszméit és törekvéseit tették magukévá. De a maoista felfogás és szellemiség beszívargása a szerkesztőség soraiba és íróik műveibe néhány év után újfajta proletkultus leegyszerűsödéshez és beszűküléshez vezetett, sőt egyenesen plakátköltészethez – a szerkesztők között pedig szakadásokhoz, lemorzsolódásokhoz, majd végül magának a folyóiratnak a teljes megszűnéséhez. Irodalmi-formai kísérletezésükkel azonban vitathatatlan eredményeket is elértek.

Ezzel kapcsolatban érdekes megfigyelni a fejlődésvonalat Vold saját költészetében is, mely sokban párhuzamosan haladt a *Profil* folyóiratban végbementekkel, de azzal a lényeges különbséggel, hogy Vold megálljt parancsolt magára, mielőtt a valóban szélsőséges maoista nézetekig elért volna. Pártkapcsolat nélküli, pártokon kívül álló maradt mindvégig – de nem társadalmi-szociális érdeklődés nélküli!

A túlhaladottnak talált vagy ítélte régi, megszokott költői formákat és hangvételt egyre erőteljesebben utasította el. Kezdetben ugyanis még a hagyományosabb formanyelv is jelen volt nála a folytonos kísérletezések során létrehozott új formák, új ritmusok és új témák mellett. Vold az innovátoroknak, az újtóknak a legjobb fajtájához tartozik a maga szokványtalan szövegkompozícióival, amelyekben leggyakrabban mindennapi (sőt olykor-olykor már-már triviálisan mindennapi) eseményekről és viszonylatokról ír. Szövegei valóban folytonos kísérletek arra, hogy felszámolja a ránk hagyományozott különbségeket vers és próza között. Egyúttal igyekszik megszüntetni a líra ugyanígy hagyományosnak mondható érdeklődését az egyéni, egyedi élet intimebb szférái iránt. Helyette a közösséget, a közösség érdekeit és sorsát emeli be alkotásaiba. Verselésében ezen kívül

elveti a szimbólumok és metaforák használatát. Ezek helyében viszont gyakran él szokatlan szójátékokkal és újszerű, eddig ismeretlen szóösszetételekkel.

Emellett tág teret kap nála a szavakkal és képekkel való szokatlan (vagy mondjuk inkább így: szokványtalan), merész játék is. S ez mindvégig jellemzője maradt későbbi költészetének is. Minderre a legkönnyebb példákat találni a *Mor Godhjertas glade versjon. Ja* ('Jószív Anyóka vidám változata. Igen') című 1968-ban és a *kykelipi* ('kukorékolás') című 1969-ban megjelent s központi érvényű kötetekben, míg az 1970-es *spor, snø* ('nyomok, hó') és az 1979-es *sirkel, sirkel* ('kör, kör') című kötetekre a távolkeleti költészet, filozófia és vallások (különösen a buddhizmus) nyomják rá a bélyegüket. Nem véletlenül találkozhatunk nála éppen ezidőben a *haiku* forma használatával, ami különösen az utóbb említett kötetben lett egyedérvényű.

Nemzedéktársai közül éppenséggel őrá a legjellemzőbb a *poeta ludens* megjelölés is. Ez, érdekes módon, gyakran már magában a témaválasztásában is megmutatkozik, történetesen abban, hogy olyan gyakran ír verseiben a sportról, elsősorban a korcsolyaversenyekről. Magyar létemre még nekem is Vold *sirkel, sirkel* c. kötetéből kellett megtanulnom (újratanulnom) a magyar korcsolyabajnok Pajor nevét, aki Norvégiában azzal tette feledhetetlenné a nevét, hogy a tízezer métert szuveréne nyerte az 1949-ben Oslóban megrendezett korcsolya-világbajnokságon, az egész norvég és nemzetközi mezőnyt verve.

Vold hűen megverselte ezt s nem egyet a későbbi bajnokságok közül is. A költő egyébként a legendás oslói Bislett-stadion megmentésére létrejött mozgalomban is vezető szerepet vállalt, s véleményét nem csupán újságcikkekben és előadásokban fejtette ki, de – versekben is! Tovább szekularizálva ezzel a sokak szemében emészthetetlenül profán témával is a „szent” költészetet...

Külön meglepetésként szolgált még a költészetét jól ismerők számára is az 1993-ban megjelent *IKKE* ('NEM') című kötet. A nála már korábban is kiugró szerepet kapott norvég gyökerek és norvég valóság kiemelt megjelenítése mellett döntő helyet kapott ebben a nemzetközi kitekintés és az elkötelezett állásfoglalás egy sereg akkor éppen aktuális ügyben (Bosznia-Hercegovina, a kurd kérdés, a menekültproblematika stb.). Ezek a versek az engagement-nek, az elkötelezett közösségi érdeklődésnek a kifejeződései, tehát a szó nemesebb értelmében vett politikai költészet. Ezt mind Magyarországon, mind világméretben a 20. században, főleg annak második felében éppen azok járatják le, akik (paradox módon) karhatalmi erővel követelték és várták el minden költőtől, hogy magára vállalja a *poeta politicus* szerepet, de ezt anélkül, hogy engedélyezték volna hozzá a független gondolkodáshoz, a szabad véleményalkotáshoz és véleménynyilvánításhoz való jogot és lehetőséget.

Szorosan kapcsolódnak ehhez a magatartáshoz azok a költeményei is, amelyek egész költészetét áthatják, s amelyeket legkézenfekvőbb a tiltakozás verseinek nevezni. Ezek elsősorban annak az aggodalomnak a kifejeződései, hogy az emberiség egésze, de az egyes emberek külön-külön is, milyen sok megbocsáthatatlan bűnt, pusztítást, barbárságot követnek el a természet ellen, veszélynek téve ki ezzel az egész életet a földön s a jövő nemzedékek életlehetőségeit. Vold azt vallja, hogy a tiltakozás szavával sok helytelen és veszedelmes lépés ellen lehet eredményesen fellépni, azokat meggátolni. Vagyis azt, hogy a tiltakozás is éppen úgy hatalom, mint az állami-politikai hatalom, valamint a tőke gazdasági hatalma; sőt, ezeknél nem feltétlenül kisebb a súlya és jelentősége sem.

Eddigi legutolsó kötetében, a 2002. őszén megjelent *Tolv meditasjon* ('tizenkét elmélkedés') címűben, sokban új hangvételre váltó költővel találkozunk. Ezek a versek ugyanis általában a fájdalomról szólnak, az öregedéssel együtt járó sötétenlátásról, a rosszabbodó közérzetről – kimondottan vagy kimondatlanul a halálról.

A minden új kötetével népszerűbbé váló költő közkedveltsége azonban ezzel a hangváltással („őszikéivel”) se csökkent, s ebben az évben is az ő kötete érte el a legmagasabb eladott példányszámot.

Az Oslóról vagy Oslóhoz verset írók között is Vold áll első helyen a köztudatban. S nem csupán a témakörrel foglalkozó versének nagy száma miatt, hanem mivel nem csupán a város szépségéről, nevezetességeiről ír, hanem gondjairól, problémáiról is. Odaadó törődése nem ismer különbséget kicsi és nagy ügy között: egyként száll síkra megszüntetéssel fenyegetett villamosjáratokért és lebontásra javasolt házakért-házcsoportokért, kivágásra ítélt fákért. Ennek fényében paradoxonnak tűnhet tehát, hogy ez az oslói születésű, Osló ügyeiért oly szívesen szerepet vállaló költő 1977 óta a svéd fővárosban él, svéd feleségével. Emigrálására nem valamifajta tiltakozásból került sor, hanem a szerelem kényszere folytán. S talán, mivel azt gondolta: hatszáz kilométerrel hazafelé tekintve tisztábban, zavartalanabban láthatja a norvég életet, mintha továbbra is itt élné hétköznapjait.

Oslói lakását nem is adta fel, s rendszeresen „ingázik” a két skandináv főváros között, mert hiszen nem áll szándékában elszakadni szülővárosa, szülőházaja világától, fejlődésétől, gondjaitól, szellemi életétől.

Már korán, fiatal diákként felébredt benne az érdeklődés a külföld költészete iránt is. Amerikai egyetemi éve során egészen közelről ismerhette meg a 20. század második felében sok tekintetben úttörő szerepet játszó észak-amerikai modern költészetet. S ez nem csak nagy hatással volt rá, hanem egyenesen igen sokban meghatározta költői fejlődésének irányát is. Ehhez kapcsolódóan műfordítói munkássága is jelentős. Elsősorban W.C Williams, B. Dylan, R. Creely és S. Beckett műveiből fordított sokat norvégra. Megkülönböztetett érdeklődéssel és megbecsüléssel viseltetik József Attila költészete iránt is, akitől az *Anyám* című verset le is fordította norvégra, s ha lehetőséget lát majd rá, egész kötetnyi további verset fordít tőle. Saját verseit is számtalan nyelven adták ki: az északi nyelvek mellett franciául, angolul, sőt egyebek mellett még görögül és kínaiul is olvashatóak. Magyarul eddig mintegy tucatnyi verse jelent meg a *Nagyvilágban*, illetve a *Magyar Naplóban*.

Esszéírói tevékenysége is jelentős és elismert. Legfontosabb munkái ezen a téren az *Entusiastiske essays* ('elragadtatott esszék'), 1976, és a *Det norske syndromet* ('a norvég szindróma'), 1980.

K. Heggelunddel együtt összeállítója volt a *Moderne norsk lyrikk* ('modern norvég költészet') címmel kiadott fontos antológiának 1985-ben, s újraértékelő tanulmányok kíséretében kiadta többek között E. Orvil és G. Hofmo műveit, valamint könyvet írt O.H. Hauge-ról, az emberről és a költőről, valamint kettőjük kapcsolatáról (1994).

Sulyok Vince